

«АЛЬЯНС ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я» (УКРАЇНА): КОРОТКИЙ ОПИС ВПРОВАДЖЕННЯ ПІДХОДУ «ПІДТРИМКА ІНІЦІАТИВ СПІЛЬНОТ» (SCLR) БЕРЕЗЕНЬ 2023 РОКУ

Автори: Мандіп Мудхар¹ та Марина Варбан²

Автори висловлюють велику подяку колегам, які внесли вагомий вклад не тільки в написання цієї публікації, а також і в процес впровадження підходу «Підтримка ініціатив спільнот» (SCLR – survivor and community led crisis response) в рамках проекту «Програма інтегрованої гуманітарної відповіді в умовах війни та післявоєнного відновлення» (донор проекту Disasters Emergency Committee (DEC), координуючий партнер Благодійна організація Christian Aid, Велика Британія)

- Еммі Притчард, Джастіну Корбетту та Нільсу Карстенсену з організації «Local to Global Protection»;
- Ханні Уільямс, Сімону ді Виченцу та Ванессі Мейнард з організації «Христіанська допомога»;
- а також усім НУО – партнерам МБФ «Альянс громадського здоров'я».

¹Мандіп Мудхар – незалежний консультант і співробітник організації «Local to Global Protection», ініціативи гуманітарних працівників та активістів з усього світу, діяльність яких спрямована на зміну системи гуманітарної допомоги з акцентом на забезпеченні значущій локалізації. Це включає в себе розробку та впровадження підходу до реагування за участі постраждалих та громад, підтримка якого була надана МБФ «Альянс громадського здоров'я» (АГЗ) у період з вересня 2022 по квітень 2023 року. ²Марина Варбан – старша програмна менеджерка МБФ «Альянс громадського здоров'я». Цей документ є результатом супроводу та наставницької підтримки, наданої Альянсу громадського здоров'я під час впровадження підходу «Підтримка ініціатив спільнот» (SCLR – survivor and community led crisis response) на першому етапі реагування на надзвичайну ситуацію.

"Я пишаюся тим, що нашій групі вдалося це зробити. Заявники звернулися до нас з проханням допомогти вирішити проблему. Іноді невеликі суми грошей можуть допомогти подолати серйозні проблеми для багатьох людей".

(Співробітник місцевої благодійної організації (БО) Реабілітаційний центр для наркозалежних "Захід Шанс", Івано-Франківська область)

Основні статистичні дані щодо впровадження підходу «Підтримка ініціатив спільнот» у період з липня 2022 року по лютий 2023 року:

20
охоплено
областей

156
підтримано
громадських
груп

156
профінансовано
міні-грантів
та реалізовано
ініціатив спільнот

£415,820
використано
на мікро-гранти
в рамках підходу
«Підтримка ініціатив
спільнот» (SCLR)

£2,665
середні витрати
на один
мікро-грант

87,318
осіб
отримали
допомогу

ВСТУП

Від самого початку війни значна кількість волонтерських та місцевих релігійних ініціатив відреагували на гуманітарну кризу, спричинену російською військовою агресією. У липні 2022 року Альянс, за підтримки Christian Aid та гнучкого фінансування від інших донорів, розпочав пілотне впровадження в Україні програми реагування на кризу за участі постраждалих від конфлікту та під керівництвом громад (цей підхід отримав назву «Підтримка ініціатив спільнот» (SCLR)). Завдяки цьому підходу вони змогли підтримати роботу місцевих організацій та ініціатив, а також відповісти на заклики міжнародних і національних організацій щодо локального реагування на кризу.

За перші дванадцять місяців війни 15 мільйонів українців були змушені покинути свої домівки як внутрішньо переміщені особи (ВПО) або біженці, що стало найбільшим переміщенням населення в Європі з часів Другої світової війни. Понад 1 000 медичних закладів було зруйновано або пошкоджено, а приблизно 20% території України окуповано російськими військовими, що обмежило доступ населення до основних послуг і лікування. Продовжують надходити численні повідомлення про воєнні злочини російських військових проти цивільного населення, включаючи тортури і вбивства.

«Альянс громадського здоров'я» (Альянс) співпрацює з іншими громадськими організаціями, медичними установами, урядовими організаціями та Міністерством охорони здоров'я України з метою забезпечення протидії ВІЛ-інфекції з перших днів війни. Ця робота була оперативно підсилена Альянсом, який співпрацює з 27 НУО-партнерами з метою надання гуманітарної допомоги, медичного, психологічного та юридичного консультування, а також соціальної допомоги в 19 областях України. У цьому проєкті їх підтримали організації Християнська допомога (Christian Aid), Британський комітет з надзвичайних ситуацій (DEC) та Ірландський Альянс з надзвичайних ситуацій.

SCLR зосереджується на природній креативності та можливостях громад/спільнот, які постраждали від кризи, щоб заохочувати і підтримувати їх у визначенні та реалізації ініціатив, які покращують їхній безпосередній добробут, допомагають вчасно усувати першопричини кризи, зміцнюють довгострокову стійкість, прискорюючи соціальну згуртованість. Ці громадські ініціативи підтримуються мікрогрантами, спрямованими на зміцнення автономних груп у спосіб, що доповнює гуманітарне реагування, яке в інших випадках здійснюється під зовнішнім керівництвом. Замість того, щоб наві'язувати зовнішнє втручання, Альянс використовував вже існуючу в країні мережу організацій громадянського суспільства (ОГС), щоб посилити стійкість і відповідальність громад за реагування.

У період з липня 2022 року по лютий 2023 року Альянс підтримав 156 громадських груп у 20 областях країни, надавши 156 мікро-грантів на загальну суму понад 415 000 фунтів стерлінгів, які охопили понад 87 000 людей. Нещодавне оцінювання в режимі реального часу, проведене міжнародною релігійною організацією АСТ Alliance, показало, що цей підхід є найкращою практикою для підтримки та підсилення планів локалізації гуманітарної допомоги в Україні.

⁴Міжнародний благодійний фонд "Альянс громадського здоров'я" (раніше відомий як "Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні") є провідною неурядовою організацією, яка здійснює значний вплив на епідемії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, вірусних гепатитів та інших соціально небезпечних захворювань в Україні. Альянс надає фінансову та технічну підтримку програмам, які охоплюють понад 250 000 найбільш уразливих людей в Україні. Альянс продовжує спричиняти значний вплив на боротьбу з епідемією ВІЛ/СНІДу, особливо в Україні (а також співпрацюючи з іншими організаціями в регіоні Східної Європи та Центральної Азії). Для отримання додаткової інформації відвідайте їх веб-сайт www.aph.org.ua

Різноманітність ініціатив громад/спільнот підкреслює широкий спектр потреб, з якими стикаються громади/спільноти під час кризи, і які виходять за рамки традиційних сфер, на яких зазвичай зосереджується допомога міжнародних гуманітарних організацій. Ініціативи громад, профінансовані за рахунок мікро-грантів, рішення про виділення яких ухвалювали місцеві відбіркові (конкурсні) комісії, включали, наприклад:

- реконструкцію водонапірної вежі;
- будівництво комунальних бомбосховищ;
- ремонт автомобілів для евакуації;
- підготовку будинків для людей похилого віку до зими;
- встановлення дров'яних печей у будинках для людей похилого віку та школах;
- дитячі ігрові майданчики;
- створення безпечного простору для дітей;
- інвестиції в теплиці для вирощування овочів;
- виділення та облаштування приміщення для прання білизни для ВПО;
- логопедичні послуги для дітей ВПО;
- арт-терапію;
- закупівлю обладнання для кухні в притулку для переселенців, де вони могли б готувати їжу самостійно тощо.

У цьому звіті представлені деякі спостереження та перші уроки, отримані під час роботи Альянсу над розширенням можливостей для реагування на рівні громад протягом першого року війни.

Створення швейної майстерні на базі шелтеру для ВПО с. Погребище Вінницької області (ГО Незалежність)

Люди намагалися працювати разом заради спільної мети, об'єднуючи свої зусилля, оскільки розуміли, що все це робиться саме для них".

(Колега з організації "Громадське здоров'я" Полтавського обласного благодійного фонду (БФ))

1. ДУХ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ ТА ВЗАЄМОДОПОМОГИ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.

Поговоріть з будь-ким з українців, і вони, без сумніву, зможуть поділитися історіями про те, як вони або хтось із їхніх знайомих допомагали своїм співгромадянам, і як їм допомагали інші українці на початку війни. Чи то надання притулку тим, хто рятувався від активних обстрілів і бомбардувань, чи то збір продуктів харчування і предметів першої необхідності та їх передача сім'ям, селам і районам, відрізнаним від життєво важливих джерел підтримки, чи то підготовка наборів для того, щоб пережити зиму, для імпровізованих притулків або облаштування ліфтів всім необхідним на випадок відключення електроенергії тощо.

Ці хвилині колективних дій і стихійної підтримки та допомоги один одному тривають від початку війни, здійснюючись і спадаючи через непередбачуваність обстрілів, доступу до постачання та енергії, а також внаслідок переміщення людей. В умовах війни люди в Україні та сусідніх країнах

стали свідками зростання руху волонтерства та розвитку місцевих ініціатив, що виходять за межі традиційних релігійних практик підтримки, щоб допомогти один одному захистити себе, пережити війну і намагатися жити якомога більш нормальним життям.

Ця вражаюча реакція по всій країні показала, що люди в Україні об'єдналися, щоб допомогти переміщеним особам і тим, хто шукає притулку, літнім людям, сім'ям, дітям, військовим і покинутим тваринам. Багато людей, які не мають досвіду волонтерства, прийшли до громадських центрів, щоб присвятити свій час, навички та ресурси допомогти своїй громаді. У відповідь на "заклики до дії" від знаменитостей, артистів, політиків і військових, а також родичів полонених або вбитих українців, волонтери та місцеві громади самоорганізувалися для розчищення завалів і ремонту будинків у містах і селах після бомбардувань, і навіть для транспортування тварин із зоопарків у безпечні місця. Їх підтримують міжнародні ініціативи зі збору коштів для України та надання допомоги один одному. Незважаючи на безперервні повітряні нальоти та обстріли, ці широкомасштабні стихійні і швидкі дії допомогли охопити допомогою багатьох з тих, хто її найбільше потребував.

Як показує досвід кризових ситуацій по всьому світу, об'єднання зусиль, пошук зв'язків, спільної мети та колективних дій допомагає людям вийти за межі своїх безпосередніх обставин і зберегти гідність, незважаючи на обставини, що склалися. Альянс став свідком незліченної кількості прикладів стихійних місцевих заходів, спрямованих на подолання наслідків війни в Україні.

У липні Альянс почав співпрацювати з "Християнською допомогою" (Cristian Aid), щоб впроваджувати підхід «Підтримка ініціатив спільнот» для розширення обсягу і масштабів активності громад. Відтоді мікрогранти в рамках цього підходу допомагають громадським групам по всій країні.

Так, наприклад, село на Чернігівщині за підтримки громадської організації (ГО) *"Відродження нації"* відремонтувало дах місцевої школи, який був пошкоджений обстрілами. Завдяки невеликому гранту на обладнання та витратні

матеріали ця ініціатива об'єднала багатьох людей з усієї громади в координації, в тому числі з сільською радою та через неї, та колективних діячів, що принесло користь не лише дітям, які ходять до школи, але й їхнім сім'ям та громаді загалом. Крім того, цей приклад підкреслює центральну роль заохочення, лідерства та координації, яку може відігравати сільська рада, коли вона залучена до роботи, оскільки її мотивація сприяла колективним діям на рівні всього села.

Група мешканців одного з одеських сіл відремонтувала пошкоджену обстрілами та бомбардуваннями водопровідну станцію, доповнивши мікро-грант, отриманий від партнера Альянсу - ГО *"Молодіжний громадський рух 'Партнер'"* власними коштами. Завдяки цьому було відновлено доступ до води для всього села, що налічує понад 900 осіб. Такий внесок власних ресурсів людей, чи то час, гроші або матеріали, поряд з мікро-грантами, неодноразово спостерігався в різних кризових ситуаціях по всьому світу⁵.

Розмірковуючи про те, як громадянське суспільство зміцнилося за останній рік, Альянс повідомив, що *"це був хорошиий старт, але у нас ще багато роботи попереду"*. Значна частина цієї роботи полягає у створенні простору, можливостей, структур та забезпеченні доступності ресурсів, які б дозволили місцевим дієвим особам, зокрема, громадським групам та місцевим організаціям, діяти відповідно до своїх ідей. Йозеф Янишин, старший програмний спеціаліст Альянсу, розповів, що вони надають підтримку громадським групам у написанні заявок та звітів, а також навчають ширшим навичкам. Янишин зазначає, що більшість громад, які реагують на кризу, "не мають часу, навичок, приміщень, вони просто зосереджуються на гуманітарній допомозі і все, але вони повинні мати навички". Наразі громади та місцеві організації зосереджені на задоволенні нагальних потреб, які виникли внаслідок війни, але Альянс працює з ними над тим, щоб майбутні раунди мікрогрантів виходили за рамки цих потреб, щоб спрямувати зусилля на забезпечення довгострокової стійкості спільнот, громад до кризи.

Громадські групи, які отримують підтримку від мережі організацій громадянського суспільства Альянсу, складаються з людей різного віку,

⁵Див: L2GP, 'Survivor- and community-led crisis response: Practical experience and learning', HPN Network Paper 84, 2021 (<https://odihpn.org/publication/survivor-and-community-led-crisis-response-practical-experience-and-learning/>)

Облаштування медичного кабінету та дитячого простору у селі Застугна у Київській області (ГО «Молодь Васильківщини»)

від дітей до людей похилого віку, жінок і чоловіків, мешканців маленьких сіл і великих міст. Ініціативи першого раунду мікро-грантування, які підтримані Альянсом в рамках підходу «Підтримки ініціатив спільнот», впроваджувались під керівництвом представників різних верств суспільства, в тому числі, наприклад, історично маргіналізованих груп. Ця потужна громадянська реакція мала вирішальне значення для того, щоб допомогти українцям впоратися зі значними викликами, спричиненими вторгненням окупантів.

Хоча в багатьох регіонах, особливо на сході України, соціальна толерантність і згуртованість ще не досягли свого апогею, підхід «Підтримка ініціатив спільнот» допомагає підтримувати і розширювати можливості різних верств суспільства на низовому рівні. Цей підхід заохочує людей з різних соціальних груп працювати разом задля покращення власного добробуту, а також добробуту тих, хто їх оточує, спільно знаходячи місцеві рішення та можливості.

У Запорізькій області група нещодавніх переселенців з Донецька та ВПО, які оселилися там з 2015 року, за підтримки місцевого партнера - БФ "Сподівання" - використала отриманий мікро-грант на створення громадської пральні.

"Діяльність об'єднала всіх чоловіків і жінок, які змогли долучитися до роботи: зварювання, монтаж, фарбування зібраних конструкцій... Багато працездатних людей долучилися до проекту у вихідні дні. Ми побачили, як громада змогла об'єднати свої зусилля і зробити значний внесок у реалізацію проекту".

(Лідерка громадської групи, ІГ "Модульне містечко").

Використання підходу «Підтримка ініціатив спільнот» дозволило Альянсу розвинути існуючі програми гуманітарної допомоги та підтримати широко розповсюджений рух стихійної взаємодопомоги, що виник в Україні після початку війни. Незважаючи на значне навантаження на співробітників НУО, які самі також переживають війну, даний підхід дозволив громадським групам по всій країні розвивати свої ініціативи взаємодопомоги, сприяючи соціальній згуртованості та розвиваючи навички для втілення майбутніх ініціатив.

"Ми говоримо про фінансування ідей, а не про діяльність «з нуля» і до її завершення".

(Марина Варбан, Альянс громадського здоров'я)

2. РОЗМАЇТТЯ ЛОКАЛЬНИХ КОЛЕКТИВНИХ ІНІЦІАТИВ.

Процес надання мікро-грантів місцевим громадським групам починається з оголошення місцевими або національними неурядовими організаціями відкритого конкурсу щодо отримання малих грантів. До участі в конкурсі запрошуються існуючі та/або новостворені групи, які реалізують або хочуть реалізувати ініціативи, спрямовані на надання взаємодопомоги тим, хто постраждав від кризової ситуації. Ці ідеї подаються у вигляді коротких заявок, які розглядаються та затверджуються місцевою представницькою відбірковою (конкурсною) комісією, до складу якої входять, як члени місцевої або національної НУО, так і представники місцевої влади, експерти тощо. У разі схвалення пропозиції такі групи отримують мікро-гранти на суму до 5 000 доларів США, які можуть бути витрачені протягом 2-3 місяців на реалізацію певного проекту. Наприкінці реалізації проекту група подає простий звіт, що супроводжується підтвердженням витрат, на основі якого НУО, що надає підтримку групам громад, відображає та документує їхній досвід, отриманий під час реалізації проекту.

Термін "проект" не часто використовується в рамках підходу SCLR. Проект, як і діяльність, є фіксованим, легко визначеним і виконується в певні часові рамки. Ініціативи, що з'являються під час кризи, як показав досвід організації «Local to Global Protection» у багатьох кризових ситуаціях, є набагато органічнішими, ціліснішими і, часто, більш довготривалими.

Враховуючи безпосередній і гострий характер кризи в Україні, багато ініціатив першого раунду мікрогрантів були зосереджені саме на наданні термінової і конкретної допомоги, наприклад, на обладнанні притулків, дитячих будинків і шкіл для дітей з особливими освітніми потребами, закупівлі генераторів, відновленні водо- та електропостачання, наданні медичної та психологічної підтримки, ремонті транспортних засобів, забезпеченні учнів навчальними матеріалами тощо.

Водночас, існував також широкий спектр ініціатив від громадських груп, спрямованих на задоволення різноманітних потреб і використання можливостей, включаючи охоплення історично маргіналізованих груп у суспільстві:

- Обладнання приміщення для прання білизни, яке стало місцем зустрічі, що об'єднало понад 1400 ВПО (внутрішньо переміщених осіб) та місцевих жителів, а також забезпечило можливість поспілкуватися та налагодити зв'язки (за підтримки БФ "Наше майбутнє" у м. Запоріжжя);
- Створення чат-боту та програмного забезпечення для перевірки потреб і створення списків покупок для ВПО, що економить час та об'єднує ВПО (БО "БФ "Сподівання", м. Запоріжжя);
- Відкриття простору арт-терапії для дітей та роздачі продуктових і гігієнічних наборів, що сприяють соціальній реабілітації (Центр громадського здоров'я "Незалежність", м. Вінниця);
- Обладнання приміщення для надання логопедичних послуг для дітей ВПО з аутизмом, що забезпечують психосоціальне відновлення та адаптацію після травми/стресу від війни (МБФ «Альянс громадського здоров'я», м. Львів);

- Облаштування дитячого майданчика поруч з притулком, де понад 840 дітей ВПО та місцевих жителів можуть гратися, а батьки та сім'ї - спілкуватися (за підтримки Центру "Незалежність громадського здоров'я", м. Вінниця);
- Очищення колодязів з питною водою на випадок пошкодження центрального водопостачання під час майбутніх обстрілів (ВБО "Конвіктус Україна", м. Київ);
- Проведення 4-х дводенних тренінгів з надання домедичної допомоги (БФ "Нова сім'я", м. Чернівці).

Принципи, на яких ґрунтується підхід SCLR, визнають необхідність захисту природного характеру і духу, за допомогою яких групи формують і створюють ідеї. Надмірне «проекування», структуризація, «бюрократизація» підходу шкодить енергії, саме тому мова, процеси та інструменти, що використовуються повинні бути простими. Організації, що впроваджують підхід SCLR, разом зі своїми партнерами несуть відповідальність за пошук відповідних місцевим умовам способів завдання меншої шкоди через взаємодію зовнішніх суб'єктів з людьми, постраждалими від кризи.

Слід зазначити, що коли дії зовнішніх виконавців пересікаються з місцевими заходами реагування, це може завдати шкоди через дисбаланс влади, розподіл ресурсів та способи роботи. Завдяки ретельному аналізу та застосуванню механізмів і рішень, визначених на місцевому рівні, ці ризики

можна пом'якшити. Водночас, фасилітатори та координатори SCLR повинні заохочувати потенційні, заплановані та фактичні колективні дії тих самих людей, що матимуть як негайний, так і довгостроковий вплив.

Один із способів, яким Альянс втілює на практиці цей місцевий підхід до зменшення шкоди, – це процес відбору заявок. Відбіркові (конкурсні) комісії – це місцева структура прийняття рішень у рамках підходу «Підтримка ініціатив спільнот» (SCLR), що створювалася партнерами Альянсу, – розглядали пропозиції не лише щодо ініціатив з гуманітарної допомоги, але й ті, що могли сприяти більш довгостроковому впливу на життя місцевих громад. Наприклад, було схвалено пропозицію щодо ремонту дитячого садка, який використовувався як притулок, що мало б вплинути на всіх дітей, як з сімей ВПО, так і з місцевих громад, після того, як дитячий садок відновить свою роботу.

Однак Альянс визнає, що багатьом українцям зараз важко в умовах війни вийти за рамки безпосередніх потреб виживання, як висловився Йозеф Янишин: *"У нас зараз багато груп, які очолюють ініціативи, які потребують продовольчої допомоги, але як щодо інших потреб? Зараз більш важливими є продовольча допомога, підготовка до зими, теплий одяг. Ми повинні дивитися ширше, ніж на нагальні потреби. Але люди не можуть дивитися ширше і знаходити інші шляхи"*.

Облаштування шкільної ігрової кімнати у селі Микитичі Рівенської області (БФ «Наше майбутнє»)

Як видно з наведених вище прикладів, існують можливості для довгострокових проєктів. Одним із інструментів для організацій, що підтримують різні групи громад в рамках підходу «Підтримка ініціатив спільнот», може бути обмін баченням та ідеями між різними групами, громадами та регіонами як джерело натхнення.

Приклади довгострокових місцевих проєктів.

- Місцева причетність: ВПО, які реалізовували свої ініціативи в Кіровоградській області, отримавши мікро-грант від місцевого БФ "Повернення до життя", були дуже активними і в результаті виявилися більш згуртованими і націленими на подальший розвиток. Так, деякі ініціативні групи зверталися до інших донорів з різними пропозиціями для збільшення фінансування поточних планів і нових ініціатив.
- Адаптація заради виживання: група мешканців одного з районів м. Миколаїв використала мікро-грант, наданий місцевим БФ "Вихід", для відкриття свого садівничого центру, який в подальшому обслуговував 400 домогосподарств, забезпечуючи безперервне виробництво свіжої продукції для місцевого споживання, незважаючи на обстріли.
- Захист для історично маргіналізованих груп: група з м. Івано-Франківськ за підтримки місцевої БО "Захід Шанс" використала наданий мікро-грант для створення безпечного, захищеного та гідного простору для чоловіків, які мають секс із чоловіками, з числа ВПО, в якості місця зустрічей та тимчасового житла, а також забезпечила доступ до гігієнічних наборів і медичних аптечок. Наразі існує черга на використання цього приміщення в якості притулку.
- Місцева актуальність і безперервність: кілька груп по всій країні подали заявки на подальше фінансування та додаткові мікро-гранти, продемонструвавши, наскільки важливими є їхні ініціативи для людей, яким вони допомагають. Серед них – "Волонтерська допомога" м. Рівне, яка розповсюджує шкільне приладдя серед дітей-переселенців, "Відродження нації", що відновлює школи та притулок у м. Чернігів, та "Країна доброї волі" в м. Києві, яка після надання психосоці-

альної підтримки дітям за рахунок першого мікро-гранту, використала другий мікро-грант для розповсюдження серед ВПО предметів з підготовки до зими.

Підтримка понад 100 ініціатив, здійснених громадськими групами, що постраждали від війни по всій країні, продемонструвала різноманітність їхніх можливостей, потреб та місцевих рішень. Багато з їхніх дій включали надання "традиційної" гуманітарної допомоги у вигляді продуктів харчування та предметів першої необхідності. Так само багато ініціатив розглядали питання, займалися діяльністю і охоплювали верстви суспільства, які, можливо, не були б розглянуті або включені в гуманітарні інтервенції, що здійснюються під зовнішнім керівництвом, деякі з яких ми розглянемо в наступному розділі. Таке розмаїття ідей, дій і місцевих виконавців дуже важливе для розширення можливостей і не менш важливе для захисту.

"Мікро-гранти створили можливості та умови для нормального життя".

(Член БФ "Шлях до дому", Одеса)

3. АКТУАЛЬНІСТЬ І ЦІННІСТЬ КРИЗОВОГО РЕАГУВАННЯ НА ПСИХОСОЦІАЛЬНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ГРОМАДСЬКОЇ ГРУПИ.

Досвід показує, що зміцнення психосоціального благополуччя людини має вирішальне значення для одужання. Коли люди, які постраждали від кризи, отримують можливість керувати своїми діями у відповідь на кризу, вони не тільки часто шукають можливості, що відповідають різноманітним потребам і нагодам (що було розглянуто в попередньому розділі), але й діють і роблять щось, що допомагає протистояти почуттю безпорадності.

Багато громадських груп по всій країні відчували потребу в ініціативах, які дозволяли б людям збиратися разом, спілкуватися з іншими, ділитися емоціями та досвідом, а деяким – надавати життєво важливу психосоціальну підтримку.

- У Одеській області ініціативна група за підтримки місцевої молодіжної громадської організації "Молодіжний громадський рух "Партнер" побудувала дитячий спортивно-ігровий майданчик для сільської громади. В селі не було дитячого майданчика навіть до війни, тому вся громада святкувала відкриття, в тому числі і діти ВПО, для яких спеціально пошили святкові костюми.
- За підтримки місцевого БФ "Вихід" у Миколаєві сім'ї, члени яких мають інвалідність та психічні розлади, створили групу, яка допомагає дітям спілкуватися з іншими людьми (цього вони не робили з початку війни), придбали обладнання, яке допомагає налагодити зв'язок та соціалізувати дітей, а також провели святкування до Дня Незалежності України.
- У Полтаві ВПО продовжують зустрічатися в бомбосховищі, в якому вони раніше перебували, і яке було відремонтоване за рахунок міні-гранту, наданого БФ "Громадське здоров'я". Цей простір продовжує використовуватися для проведення соціальних заходів та щотижневих кіно-вечорів, що знову об'єднує людей, підтримуючи життєво важливий зв'язок з місцевою системою підтримки.

У міру того, як тривало розгортання підходу «Підтримка ініціатив спільнот» в Україні, все більше громадських ініціатив підтримувалося, партнери Альянсу навчилися більш оперативно працювати з ініціативними групами.

Численні (якщо не всі) організації, які сприяють застосуванню підходу «SCLR» у світі, часто вважають, що чим ширше впроваджується підхід SCLR і чим більше груп отримують підтримку в реалізації власних ініціатив, тим швидше відбувається процес, а їх ефективність і своєчасність продовжують невпинно зростати⁷.

Крім того, регіональні партнери Альянсу помітили, що в міру того, як групи спільнот розробляли та впроваджували власні ініціативи, спрямовані на задоволення певних потреб або реалізацію певних можливостей, з'являвся інтерес до цього серед інших осіб або груп у сусідніх районах, які теж починали розробляти власні ідеї. Потім ці групи зверталися зі своїми ідеями як до організацій-партнерів Альянсу, так і до інших місцевих суб'єктів, що надають кошти. Таке натхнення здебільшого ґрунтувалося на тому, що люди спостерігали за ініціативами та діями, які відбувалися навколо них і надихалися цим.

Встановлення гібридної сонячної електростанції потужністю 5кВт у Центрі підтримки ВПО у Конотопському ліцеї №2 Сумської області (ГО «Міжрегіональний інститут розвитку громад»)

⁶Див: L2GP, 'Survivor- and community-led crisis response: Practical experience and learning', HPN Network Paper 84, 2021 (<https://odihpn.org/publication/survivor-and-community-led-crisis-response-practical-experience-and-learning/>). ⁷Там же.

Так, наприклад, Альянс отримав багато запитів від громад на підтримку у створенні програм арт-терапії для тих, хто залишився на окупованих територіях, у тому числі на проведення художніх виставок про війну. Такі ініціативи є дуже актуальними в цей час, оскільки допомагають впоратися зі стресом і пережити травми війни.

Спостерігаючи за зростаючим інтересом громад до розвитку власних ідей та ініціатив, а також за почуттям єдності та дружби, висловленим колегою з ВБО "Конвіктус Україна", слід нагадати, що багато організацій, які впроваджують підхід «Підтримка ініціатив спільнот», самі є частиною місцевої громади. Це почуття єдності та зростаюча енергія навколо місцевого колективного лідерства важливі не лише для досягнення цілей SCLR, але й для посилення згуртованості та відчуття спільності в умовах кризи, протистояння розділенню, ізоляції, позбавленню прав, можливостей та підкоренню. Так, наприклад, група мешканців з числа ВПО з Донецької області, які живуть наразі в орендованому житлі в Запорізькій області з моменту початку окупації Донбасу в 2014 році, використала мікро-грант від місцевої БО "Сподівання", щоб покращити стан орендованого будинку не лише для власної користі, але й для місцевої громади, оскільки *"це наш моральний [обов'язок], ми [повинні] зробити щось для вашої громади"*.

Наразі мережа партнерських НУО Альянсу тепер має можливість більш тісно взаємодіяти з громадами, в тому числі з новими верствами суспільства, можуть бачити ідеї і можливості, які дозволять підтримувати відчуття нормального життя, наскільки це можливо під час війни. Що особливо потрібно зараз, так це сприяння цьому, а також наявність структури, в рамках якої це може бути розроблено і реалізовано, про що також говорив колега з НУО в Угорщині.

Оскільки війна триває, а невизначеність щодо її тривалості зберігається, багато українців відчують себе загнаними в «глухий кут». Вони не хочуть або не можуть виїхати за межі своїх тимчасових місць проживання. Не можуть повернутися додому. Водночас, вони намагаються зберегти хоч якісь ознаки нормального життя, хай навіть незначні. У такому стані невизначеності

важко перебувати тривалий час, і це може мати більш глибокі негативні наслідки в майбутньому. Можливість діяти і бути лідером, реалізовувати різноманітні ініціативи, а також надавати психосоціальну підтримку – все це сприяє комплексному захисту і відновленню в таких умовах, як війна в Україні.

"Такий спосіб роботи дозволив нам відійти від роботи з ВІЛ і займатися гуманітарними послугами там, де це необхідно".

(Колега з БФ "Юнітус" у Миколаєві)

4. АДАПТИВНІСТЬ І ГНУЧКІСТЬ, НЕОБХІДНІ ЯК В УКРАЇНІ, ТАК І НА ВІЙНІ.

В умовах війни в Україні сім'ям і громадам довелося пристосовуватися на особистому рівні, в економічному та інфраструктурному плані до змін у забезпеченні безперервності послуг і бізнесу. Підприємства перемістилися з окупованих територій в інші регіони України, забравши з собою персонал, щоб вижити і продовжити роботу. Серед організацій громадянського суспільства такі організації, як мережа організацій-партнерів Альянсу, продемонстрували значну адаптивність до нових реалій і нових викликів, про що йдеться в наступному розділі.

На місцевому рівні людям, громадам, місцевим підприємствам та постачальникам послуг довелося пережити чи не найбільші зміни, щоб пристосуватися до мінливого контексту безпеки, законодавства та доступу до ресурсів, а також до інших викликів. Однак місцеві рішення були знайдені:

- До війни звичайною практикою закупівель в Україні була оплата за послуги, товари 30% авансом, а решта 70% – після доставки/надання. Але колега з ГО "Благо" в Харкові повідомив, що це більше не працює. Натомість постачальники тепер працюють на добровільних засадах, люди та групи мають

власні зв'язки з постачальниками, і "всі працюють на результат", а платежі відбуваються після надання послуг або постачання товарів, у тому числі там, де можливі готівкові та/або безготівкові розрахунки.

- Також у Харківській області, в маленькому містечку, де вибір постачальників був обмежений, громадські групи уклали угоди з одним постачальником, який закупив усе необхідне обладнання (з різних джерел) і доставив його безкоштовно.
- В іншому прикладі, наведеному БО "Благо", коли в одному з районів Харкова були зруйновані дороги та мости, і тому угоди з іногородніми постачальниками не могли бути виконані, місцевий бізнес згуртувався, запропонувавши свої товари на випадок непередбачуваних обставин і організувавши доставку.

Всі ці приклади свідчать про актуальність, дієвість та економічну ефективність місцевих зв'язків, а також про те, як люди та групи можуть самообілізуватися та самоорганізовуватися навіть в умовах обмежених можливостей.

Зважаючи на високий рівень змін ситуації в м. Миколаїв, між БФ "Юнітус" та місцевою громадою було укладено угоду про те, що активи, придбані для ВПО за отриманий мікро-грант, будуть передані громаді для нагляду та управління.

Можливо, найяскравіший приклад актуальності, оперативності та адаптивності (всі ці цінні переваги підходу SCLR) походить з м. Харків. Так, громадська група працювала над узгодженням плану створення бомбосховища і визначила місце його розташування. Вночі ця територія для розташування потенційного сховища була розбомблена і все повністю зруйноване. Під час телефонної розмови наступного ранку місцева БО "Благо" та київські колеги з Альянсу вирішили перерозподілити кошти мікро-гранту на реалізацію ініціативи щодо ремонту пошкоджених внаслідок обстрілів евакуаційних автомобілів, які використовувалися для перевезення близько 3 000 людей, у тому числі з інвалідністю з небезпечних місць.

Як зазначили колеги з Альянсу, "ми дуже швидко адаптувалися за дуже короткий час, але у нас немає часу на роздуми, ми просто повинні робити, отримувати підтримку для громад, для наших партнерів".

Це підкреслює важливість простору для роздумів, вивчення можливостей раннього навчання та переосмислення. Оскільки ставлення та поведінка продовжують змінюватися разом із рухом до більш рівних, неупереджених та збалансованих партнерств, можливо, найбільшу цінність для справжнього партнерства з українським громадянським суспільством міжнародні партнери можуть принести, виступаючи в ролі наставників, створюючи простір для роздумів та передбачення, досліджуючи місцеві рішення, а також простір для лідерства та дій.

Як сказала Марина Варбан, старша проектна менеджерка Альянсу, *"загалом ми, як люди повинні знайти фахівця, який допоможе нам з однією проблемою, і отримавши цю допомогу ми зможемо дивитися в майбутнє"*. Те ж саме стосується і надання підтримки та супроводу партнерських НУО.

"Я особисто був здивований, коли ми отримали заявки, бо думав, що нам доведеться писати їх самим".

(Колега з БФ "Юнітус" у Миколаєві)

5. КРУТІ, НЕОБХІДНІ ТА ЦІННІ КРИВІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

Альянс зацікавився підходом SCLR, коли він вперше був представлений як можливий підхід до інтеграції в кризові заходи, пов'язані з війною; "місія Альянсу дуже близька до місії SCLR" (Марина Варбан, старший менеджер проекту). Після того, як було представлено короткий огляд підходу

Встановлення обладнання для безперебійного живлення електроенергією амбулаторії в селі Малютянка Київської області (БО «Фонд Боярської громади»)

та практичних рекомендацій, Альянс швидко розробив план і бюджет для розгортання його серед своїх регіональних партнерів. Це майже не потребувало переконування місцевих партнерів Альянсу оскільки гнучкий, відкритий і місцево релевантний характер підходу тісно пов'язаний з їхнім бажанням допомагати місцевим групам і громадам. Це глибоко вплинуло як на максимально ефективно впровадження підходу «SCLR», так й на подальші етапи аналізу практичних кроків, коли отриманий досвід впровадження підходу на місцевому рівні аналізувався критично, з відкритим серцем і пильною увагою.

Слід зазначити, що враховуючи новизну підходу для України, а також необхідність адаптації його інструментів і шаблонів до українського контексту, в тому числі до українського законодавства, був потрібен швидкий процес контексту-

алізації. Було проведено кілька робочих зустрічей, у тому числі з партнерськими НУО, і кілька разів переписано інструкції та процедури. Альянсу також потрібно було змінити свої внутрішні процедури надання грантів, щоб сприяти якомога швидшому та ефективнішому наданню мікрогрантів та здійсненню виплат.

Ще одним викликом і важливим моментом навчання для Альянсу та його партнерів було вивчення нового підходу, його цілей та практики впровадження, тому що жодна з регіональних НУО раніше не виступала надавачем подібних мікрогрантів. Тому партнерам було надано значний обсяг постійної підтримки та наставництва на всіх етапах реалізації: від складання оголошень щодо відкритого конкурсу мікрогрантів для потенційних громадських груп, створення відбіркової (конкурсної) комісії до фінальної звітності по кожній з ініціатив.

Під час впровадження підходу «Підтримка ініціатив спільнот» Альянс та його партнери зіткнулися з багатьма проблемами, які вимагали швидких рішень і дій. Проте весь цей досвід дозволив отримати важливі уроки, які стали основою для інших проєктів. Досвід швидкого впровадження нового підходу зробив Альянс ще більш креативним, винахідливим та стійким до різних викликів.

НУО, що є регіональними партнерами Альянсу, поглибили не лише своє розуміння підходу SCLR, але й здобули досвід гуманітарних проєктів, а організаційна спроможність зросла завдяки розробці нових процедур та навчанню.

Як зазначив вище колега з місцевого БФ "Юнітус" у Миколаєві, "такий спосіб роботи дозволив нам відійти від роботи у сфері ВІЛ і зайнятися гуманітарними послугами там, де це необхідно ... здається, що все може спрацювати як мікро-грантова ініціатива, і це нас мотивувало".

Взаємодіючи з місцевим населенням в новий спосіб, тобто отримуючи пропозиції щодо того, як вони можуть задовольнити конкретні потреби та усувати прогалини, ці організації отримали краще розуміння потреб людей і можливого реагування на гуманітарну кризу.

Крім того, деякі партнери Альянсу зазначили, що їхній досвід роботи з маргіналізованими групами в рамках інших проектів допоміг їм налагодити зв'язки з новими групами, наприклад, з ВПО. Для БО "Захід Шанс" в Івано-Франківській області використання коштів для надання мікро-грантів громадським групам дозволило отримати доступ до всіх громад області, збільшивши можливості для роботи з новими групами людей, в тому числі з новими ВПО, в рамках майбутніх раундів фінансування.

Відповідаючи на запитання, як реалізація мікро-грантів змінила їхнє мислення, колега з Рівненського обласного БФ "Наше майбутнє" сказав: "Кілька років тому я мріяв про надання грантів групам людей, бажаючи підвищити їхню спроможність, а тепер вона зросла вдесятеро".

Для Альянсу досвід впровадження підходу SCLR також змінив ставлення та практику його працівників щодо партнерства, зокрема, в тому, що стосується наступних моментів:

- Більше довіряти партнерам та їхнім ініціативам;
- Оперативно змінювати внутрішні процедури (і заохочувати до цього партнерів), адаптуючи їх до нових реалій і потреб;
- Будувати нові партнерства, у тому числі з новими та різноманітними групами в суспільстві.

"Ставлення державної адміністрації змінилося і вони подивилися на нас широко відкритими очима".

(Колега зі "100% життя", Черкаси)

6. РОБОТА З МІСЦЕВОЮ ВЛАДОЮ.

Загалом, репутація та авторитет організацій-партнерів зросли в їхніх регіонах та серед їхніх місцевих колег. Як згадував вище колега з БО "100% життя Черкаси", вони зараз сприймаються як "грантодавці", що підвищило їхній авторитет серед місцевих зацікавлених сторін. Це важливо не лише для тих, хто першими реагує на ситуацію в умовах війни, але й з огляду на майбутню роль у налагодженні зв'язків, відбудові та відновленні соціальної структури в найближчі роки.

Численні приклади з нещодавнього досвіду підтримки групових ініціатив регіональними партнерами Альянсу свідчать про встановлення більш тісних робочих стосунків з владою на місцевому рівні.

Колега з харківського фонду "Благо" повідомив: "Ми не припинили співпрацю з місцевою владою, вони знали про нашу роботу і просили надати доступ до груп і спільнот та дізнатися про їхні потреби".

У багатьох випадках, коли партнери Альянсу мали певні обмеження, місцева влада доповнювала підтримку груп спільнот іншими засобами допомоги та співпраці. Наприклад, місцева влада Харкова використала кошти міського бюджету на ремонт притулку для жертв домашнього насильства, а партнер Альянсу допоміг групі зареєструватися як офіційна ОГС, що дало їм змогу самостійно подавати заявки на фінансування в майбутньому. У цьому прикладі місцеві жителі також допомагали групі, координуючи доставку та розвантаження матеріалів і обладнання.

Існуючі державні структури та зв'язки в Полтаві були використані для підтримки та настав-

ництва груп у їхніх ініціативах, а також для того, щоб виступати посередником між групами та партнером Альянсу.

Як прокоментував співробітник Полтавського БФ "Громадське здоров'я" з цього регіону, "було дуже добре, що місцева влада взяла на себе цю відповідальність".

Інші приклади зміцнення місцевих зв'язків і структур:

- У Черкасах місцева влада почула про плани громадських організацій, які подали заявки на фінансування на конкурс БО "100% життя Черкаси", і підтримала одну з них, виділивши додаткові кошти до гранту на закупівлю обладнання для ремонту будинку.
- У Чернівцях потреби та проблеми громади, яку підтримує БФ "Нова сім'я", були доведені до відома місцевої адміністрації, після чого Департамент соціальних послуг почав надавати підтримку.
- БФ "Вихід" у Миколаєві розробив меморандум про співпрацю з місцевою владою, а також з військовими щодо підтримки громад, які постраждали від обстрілів.
- Молодіжна громадська організація "Молодіжний громадський рух "Партнер" підтримала громадську групу в Одесі, яка купувала хірургічне обладнання, що могло б використовуватися для проведення невідкладних операцій. Місцева влада зв'язалася з групою і надала підтримку, зробивши ремонт у медичному кабінеті.

Альянс має багаторічну історію співпраці з державними установами. Війна, що триває, та гуманітарна криза, що виникла внаслідок неї, стали найбільшим викликом як для держави, так і для громадянського суспільства. Тісна взаємодія, гнучкість у підходах, швидке реагування та відсутність зайвої бюрократії є важливими для ефективних та результативних робочих відносин. Враховуючи обмежені можливості держави та її зосередженість на відбудові та відновленні,

громадянське суспільство, в тому числі Альянс та його партнери, очолюють партнерські відносини з державою, часто беручи на себе дії та обов'язки, які не можуть бути виконані державними відомствами. Наприклад, Альянс та інші організації закуповували ліки для надання невідкладної допомоги (антиретровірусну терапію (АРТ) та опіоїдну замісну терапію (ОЗТ)), коли Міністерство охорони здоров'я України було не в змозі це зробити. Синергія стабільності держави та гнучкості і мобільності НУО, українського громадянського суспільства є ще більш важливою в цей час.

За більш ніж 20 років роботи разом з українськими державними установами та організаціями громадянського суспільства Альянс здобув репутацію надійного партнера, який відстоює інтереси цільових груп, сміливо впроваджує інновації та завжди готовий прийти на допомогу. До війни це стосувалося переважно сфери громадського здоров'я. Зараз авторитет і репутація Альянсу зростає в національній гуманітарній сфері. Альянс залучає нових донорів, розширює спектр послуг і бенефіціарів, працює з новими партнерами, серед яких як державні установи, так і неурядові організації, і сміливо випробовує нові підходи, такі як SCLR.

Встановлення генератору та закупівля талонів на бензин для Буцацького фахового коледжу Тернопільської області (ГО «ПроЛайф Україна»)

ВИСНОВОК

Приблизно чверть бюджету, виділеного Альянсом в рамках фази 1 гуманітарного проекту (березень – серпень 2022 р.), було спрямовано на мікро-гранти та процес впровадження підходу SCLR, який довів свою важливість, внаслідок чого статус цього проекту для Альянсу підвищився. Альянс і надалі підтримуватиме підхід «Підтримка ініціатив спільнот», не в останню чергу шляхом виділення фінансування в подальших фазах гуманітарного проекту (вересень 2022 – серпень 2023 р.), а також шляхом аналізу та вивчення практичного досвіду впровадження підходу SCLR.

Після впровадження згаданого підходу за підтримки організацій Christian Aid, DEC та Ірландського Альянсу з надзвичайних ситуацій, Альянс за фінансової підтримки інших донорів (СНІД-Фонд Елтона Джона та Aidsfonds – Soa Aids Nederland) взяв на себе зобов'язання продовжувати сприяти розвитку підходу для надання допомоги людям, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

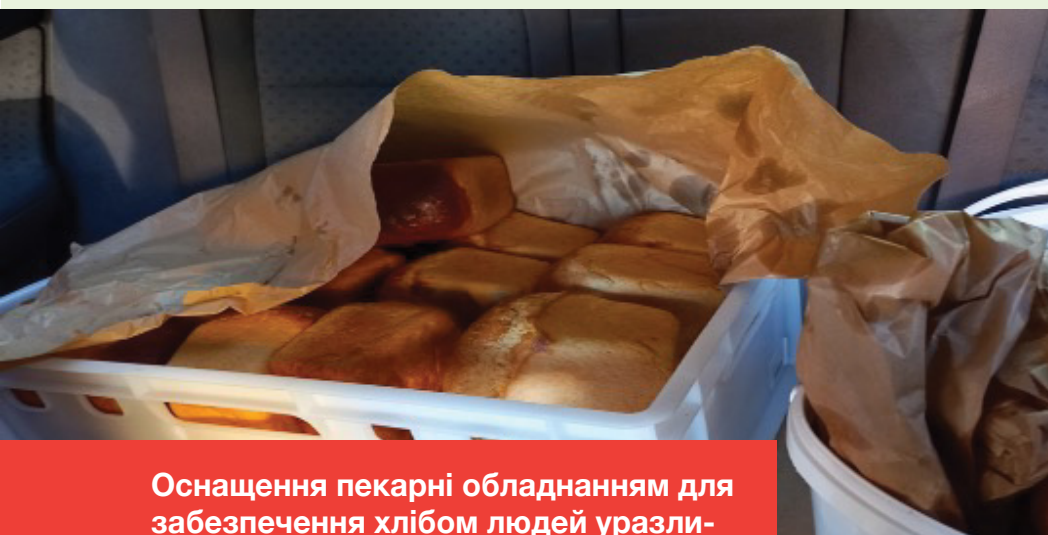
Альянс та його партнери визнали, що вони мають постійно змінювати свої внутрішні процедури роботи, багато з яких ґрунтуються на багаторічному досвіді управління фінансуванням від міжнародних донорів, а також забезпечувати баланс між довірою партнерам та контролем за їх діяльністю. Незважаючи на це, Альянс в цілому продемонстрував готовність випробувати нові можливості (незважаючи на

можливі невдачі), а також гнучкість до змін і вміння вчитися на помилках.

Численні приклади ініціатив, визначених і очолюваних групами громад, які з'явилися на першому етапі впровадження підходу «Підтримка ініціатив спільнот», демонструють кілька важливих чинників.

- i) Різноманітність потреб і можливостей, які можуть/повинні бути підтримані під час таких криз.
- ii) Незважаючи на поточні виклики та історичну напругу між окремими особами та групами в суспільстві, українці можуть зібратися з силами і самообілізуватися для надання колективної допомоги і взаємодопомоги.

Осмислення досвіду Альянсу та його партнерів у сфері реагування на кризу продемонструвало, що, незважаючи на виклики тривалої війни та правові обмеження в Україні внаслідок цього, можна передавати повноваження та ресурси ініціативним групам спільнот, які постраждали. Війна торкнулася кожного українця, незалежно від того, чи живе він на окупованих територіях, чи підтримує близьких (і незнайомих) людей з іншого боку країни. Моральний обов'язок усіх суб'єктів (у тому числі міжнародних) – довіряти владі та рішенням громадських груп, створюючи при цьому середовище та спосіб мислення, що дозволяє робити помилки та вчитися на власному досвіді, через конкретну дію.

Оснащення пекарні обладнанням для забезпечення хлібом людей уразливих верств населення м. Чернівці (ГО «Світле майбутнє для тебе»)

Альянс громадського здоров'я разом зі своїми регіональними НУО-партнерами адаптувалися до нової ролі в гуманітарному реагуванні, застосували новий підхід відповіді на кризові ситуації під керівництвом людей, які самі пережили кризу, та почали працювати з новими для себе групами населення. Міжнародна гуманітарна спільнота може багато чому навчитися, аналізуючи тактовне ставлення Альянсу до вирішення проблем, та його готовність вчитися, адаптуватися і розвиватися.

Суб'єкти громадянського суспільства, такі як Альянс та мережа його партнерських організацій, можуть бути посилені, особливо через партнерства, що також матиме негайний і важливий позитивний вплив на те, яким чином громади та суб'єкти будуть реагувати на кризу, спричинену війною:

- Альянс та його загальнонаціональна мережа НУО-партнерів мають можливість розширювати свою підтримку груп і громадам, у тому числі охоплювати тих, кого не можуть досягти інші;
- Слід зміцнювати зв'язки між суб'єктами громадянського суспільства, а також активно шукати та створювати можливості для обміну планами, практикою та досвідом;

- Міжнародні організації та донори, які співпрацюють з українським громадянським суспільством, можуть допомогти таким місцевим та національним суб'єктам вести документацію та розповідати про свою роботу;
- Усі суб'єкти в Україні, включно з міжнародними партнерами, мають повноваження та відповідальність виступати за створення простору для лідерства та дій громадянського суспільства, до якого також мають входити громадські групи та окремі громадяни.

Ми пропонуємо читачам наступну цитату в якості інформації для подальшого обмірковування: "Цей проект продемонстрував необхідність сприяння більшій активності людей, залучення людей, які були жертвами або зазнали втрат. Такі люди знаходять внутрішню силу допомагати іншим – цей підхід показує світові світло в кінці тунелю. Це дорожня карта, яка показує, куди слід прямувати" (Марина Варбан, старша менеджерка проекту МБФ «Альянс громадського здоров'я»).

⁸Це було також виявлено та рекомендовано у наступному звіті за результатами дослідження: Harrison, L. with Kondratenko, D. & Korenkova, K. (2022) Options for supporting and strengthening local humanitarian action in Ukraine: a scoping exercise report (Варіанти підтримки та посилення місцевої гуманітарної діяльності в Україні: звіт про попереднє дослідження). На замовлення Комітету з питань надзвичайних ситуацій (DEC). Листопад 2022 р., доступно за посиланням: <https://reliefweb.int/report/ukraine/options-supporting-and-strengthening-local-humanitarian-action-ukraine-scoping-exercise-report-enuk>.